

Ambrus Hunor kopjafafaragó beszél a szakmájáról

FÁBA RÓVA, FÖLDBE ÜTVE

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

A fenti címmel jelent meg L. Juhász Ilona a kopjafa néprajzi vonatkozásával foglalkozó könyve. Kopja szavunk eredendően a honfoglaló magyarság egyik fő fegyverének, a lándzsaszerű, 2 méteres, sőt 3–4 méter hosszú, Belső-Ázsiában használt, keményfából készült döfő fegyvernek a megnevezése. A történelemből tudjuk, hogy nagy ütközetek után az elesett hősök sírhantjának fejéhez beszúrták a vitéz harci kopjáját. Ebből a szokásból vált nemzetünk szép ősi hagyományává a kopjafaállítás. Történészek, néprajztudósok egyhangúlag vallják, hogy a mai temetői kopjafák az ősi kopjás-zászlós temetkezés emlékeit őrzik.

Ambrus Hunor kopjafafaragó mester már kiskorában sokat téblábolt édesapja műhelyében, aki nemcsak művelte ezt a mesterséget, hanem faragószerszámokat is készített és készít napjainkban is. 1988-ban szöktek át Ceausescu rémuralma alól, és azóta Budapesten élnek. A négy fiú közül ő a második gyermek, őt érdekli a legjobban apja mestersége, már egész kisiskolás korától fogva faragott. Ügyes kezű, csodálatosan rajzoló kisfiú volt, aki szabadidejének nagy részét fafaragással töltötte. Már akkor látszott, hogy nem kis tehetséggel van megáldva. Agrármérnöki végzettségével, a munkakeresés közbeni meghallgatásokon elborzadva inkább a fafaragás mellett döntött. Elvégzett egy OKJ-s faműves szakképzést, ahol kiváló eredménnyel vizsgázott le és kiváltott egy kisiparos működési engedélyt. Egyáltalán nem bánta meg, mert a faragást egyre jobban imádja, nagyon szereti a kihívásokat. Nemrég például Halász Sándor karnagy kitüntetése alkalmából egy olyan karmesteri pálcát tartó kezet faragott, hogy ránézve az ember azt várja, mikor mozdul meg.

ALAPANYAG

Kopjafa faragására a legalkalmasabb fafaj a kocsánytalan tölgy, időjárásálló, nem nagyon csomós és – habár keményfa – könnyen faragható. A jó minőségű faragható faanyag beszerzése nem egyszerű feladat. A kopjafák alapanyaga a

terjedelmes keresztmetszet miatt 10x10 cm-es vagy 25x25 cm-es, és nem bírja a műszárítást. Érdeemes 8–10 évvel korábban méretre vágottan beszerezni és fedett, szellős, árnyékos helyen tárolni. A természetes száradás folytán megrepedezik, de ezeket lehet kezelni és a tölgyfában lévő hatalmas feszültségek nagy része is megszűnik. Ha van rá lehetőség, akkor téli kitermelésű és nem beles fát érdemes vásárolni. A beles fa repedési mértékét tudják csökkenteni, ha 20–25 mm átmérőjű, hosszított szárú fúróval a bélnél 40–50 cm mélyen befúrnak. A faragni kívánt mérethez képest a keresztmetszetet 1–2 cm-rel vastagabbra, és a hossz méretet 40 cm-rel hosszabbra szabják, ugyanis a végénél jelentős száradási repedések keletkeznek. Így lefűrészselhető a csúnyán bepedt rész.

A KOPJAJA RÉSZEI

Formailag a kopjafákon négy fő részt különböztetünk meg: fej, nyak, törzs és láb. A fej és a nyak a felfelé végződés formai kifejezése, a díszített része a kopjának. Díszítve csak a legfelső tagozata van. A törzset simára faragják, hogy vésvé írni lehessen rá. Az ereszt egy kiugró rész gyakran homorú bevágással, amely megakadályozza az eső lecsurgását. A láb többnyire megmarad nyers állapotban faragatlanul, ezt beássák a földbe. A kopjafa alapformája inkább négyzet, különösen

a díszített végződésű. Sok esetben lapos a kopjafa, ekkor egyszerűbb a csúcs kiképzése. Ez lehet tulipán, gömb vagy csillag.

A KOPJAFÁK JELKÉPRENDSZERE

Az alkotók tudják: a kopjafákon a díszítések, a kifaragott részek nem cifrázásnak szánt formák, hanem az elhunyt jellemző népi szimbólumok. Ezekkel a szimbólumokkal szinte mindent ki lehet fejezni: hogy az elhunyt nő vagy férfi, lány vagy asszony, ifjú vagy aggastyán. Foglalkozását, az életkörülményeit, nyugodt vagy zaklatott voltát. Kezdjük a fejmotívumokkal. A tulipán az anya, a lány, a fiatalasszony jelképe. Ezen kívül csak a liliom női jelkép. A férfifejfék motívumai

tulajdonságait, egyéniségét annak a személynek, akinek faragjuk. Így papíron könnyen javíthatunk a motívumok sorrendjén, ha azok nincsenek harmóniában egymással. A minták kiválasztásánál fontos szem előtt tartani, hogy úgy helyezzük el azokat, hogy felülről lefelé sűrűsödjének. Ezáltal a hegyesedés látványát erősítjük. Először rajzoljuk fel a fa egyik oldalára a megtervezett mintákat, majd nézzük meg, hogy arányosak-e egymáshoz és a méretezés megfelelő-e. Ezzel elkerülhetjük a fölösleges körberajzolásokat – magyarázza Hunor.

KOPJAFAFARAGÁS

Fontos a fát megfelelő magasságú stabil bakra helyezni, hogy ne kelljen görbe testtartással faragni. Az ideális magasság a köldökünkkel megegyező szint. Célszerű a két bakot egymáshoz képest andráskereszt kötésekkel kimerevíteni. Főleg a kisebb méretű oszlopot tanácsos pillanatszorítóval a bakhoz rögzíteni. Természetesen a faragás előtt be kell szerezni a megfelelő szerszámokat, jó szerszámmal öröm és élvezet a faragás. Itt igazán található a „jó szerszám, fél erő” közmondás. A legfontosabb egy 6 cm széles és 9 cm hosszú alapvéső, amelyekkel a pihenőket és a nagyoló alapozó munkákat végezzük. Következő alapszerszám a beütőkés, amely 6 cm széles, 2,2 mm vastag, két oldalról hegyesszögűre élezett. Gyakran használt szerszámok még a kisedő, íves és kecskeláb-vésők, valamint a faragóbunkók. A fafaragók számára a legmisztikusabb és legbonyolultabbnak tűnő feladat a szerszám élezése. Az élezés lényege, hogy a szerszám élszalagján a sorja megjelenéséig nagyolunk, és utána egy finomabb kővel sorjázunk, majd egy élező bőrrel sorjamentesítjük.

gazdag változatban szerepelhetnek. A gömb a gazdag, teljes életet élt férfi jelképe. Egyben napot vagy országalmát és vallási hovatartozást is jelenthet. Négyágú csillag vagy buzogány: harcos, harcias jellem vagy kitüntetett katona. A csillagok általában vitézségre, bátorságra utaló szimbólumok. Esetleg vezércsillag, vezéregyéniség. A törzs aljára faragott tulipán és csillag lány és fiúgyermek meglétét jelenti. A lág és a lángnyelv kiemelkedő tudású, átlagnál okosabb embert, lángelmét jelképeznek. A háromágú korona

jó vezetőt, erős vezéregyéniséget jelent. A lófej lovaskatonát jelent, a kucsma szegény parasztembert. A székely kereszt pedig székelységére, magyarságára büszke embert jelent. Az életkort is rá szokták faragni, az évtizedeket vízszintes vonalakkal, az éveket függőlegessel.

A KOPJAFÁ TERVEZÉSE

– A kopjafát pontosan és nagy odafigyeléssel, méretarányosan papíron megtervezünk, úgy, hogy a motívumok, szimbólumok minél jobban kifejezzék a jellemét, fontosabb

Először körbevágjuk a pihenők és minták határoló vonalait, a fa keresztmetszettől függően kb. 15–25 mm mélyen. Egy orrfűrészszel vagy kézfűrészszel bevágjuk a minták oldalainál kifaragásra kerülő metszsvonalakat úgy, hogy az mind a két oldalon a berajzolt vonalat kövesse. Ezután beütjük az előrajzolt mintákat a kiszedési síkok mentén. A faragást a pihenők kifaragásával kezdjük. Fontos, hogy a kezünk, amellyel a vésőt tartjuk, támaszkodjon a fára és a vésőt folyamatosan nyomjuk a faragás irányába. Ha kifaragtuk a pihenőket, elkezdhetjük a minták faragását. Először kezdjük az egyszerűbb mintákkal. A fafaragás két legfontosabb titka az élezési ismeretek megszerzése és a fa szálirányának ismerete.

FELÜLETKEZELÉS, TARTÓSÍTÁS

A kopjafa, ha megfelelően tartósítjuk és felületkezeljük, száz évnél is tovább megmarad. Ha a föld alatti részt nem védjük megfelelően, pár év alatt elkorhad, és a kopjafa kidől. Legjobb erre a célra a hidegen felkenhető Bonobit H nevű anyag. Ez az olvasztott szurok megfelelője, csak hidegen kenhető és ugyanúgy szigetel. Másik megoldás az, ha a

föld alatti részt horganylemezzel hermetikusan körbezárjuk, és a fenti részen sziloplaszttal tömítjük. Legtökéletesebb megoldás, ha a kopjafát acéllábakra szereljük és úgy betonozzuk be a földbe, hogy

felület. Hunor ezt az utógondozást is szívesen elvállalja.

Kenéshez a kopjafa alá mindig tegyünk háromszög keresztmetszetű „gittlécet”, hogy a felülete csak egy vékony vonalon fekdjön

a kopjafa alja és a föld között 5 cm-es hézag maradjon. Mielőtt a fa felületkezelésébe kezdünk, a 2 mm-nél szélesebb repedéseket a fa saját anyagából megfelelően méretre vágott ékkel ragasszuk be és gyaluljuk szintbe. Lehetőleg víz- és fűzésálló faragástót használva. A kisebb repedéseket elegendő fatapasszal tömíteni. A tapasz tökéletes megszáradása után a felületet szintbe csiszoljuk. Hunor Auro kerti bútorolajat használ, összekeveri az alapozó- és fedőolajat 1/1 arányban, égetett umbrával színezi és puha ecsettel jól beitatja a kopjafába. Miután a mester mind a négy oldalát körbekente, vár 10 percet és puha ronggyal leitatja a fölösleget. Ezt a műveletet 3–4-szer megismétli, az oszlop két bütűjét 6–8 alkalommal is beitatja, mert vízfelvétel szempontjából itt a legsérülékenyebb. Nagy előnye az anyagnak, hogy csiszolás nélkül évente könnyedén felújítható, és minden újragenés után keményebb, ellenállóbb lesz a

fel. Ezzel befejeztük a kopjafakészítéssel kapcsolatos teendőket. Még egy praktikus tanácsot ad a felállításhoz, hogy legalább 2 fokot döntsük hátrafelé a kopjafát, hogy az esővíz ne álljon meg a vízszintes részekben. Mindezt olyan lelkesedéssel és örömmel mondta el nekem, hogy látszott rajta, neki a fafaragás örömet és feltöltődést okoz. Szerinte sokan vannak, akik már régen faragnak és még többen, akik már rég fontolgatják, hogy el kellene kezdeni ezt a csodálatos alkotó tevékenységet. Őket szeretné biztatni édesapja „Faragjunk együtt kopjafát” című könyvével, amely neki is hasznos tananyagul szolgált. A szerzett sikerélmény és öröm megfizethetetlen. ■

Forrás:

www.kopjafa.hu

Fotó:

Ambrus Aladár,
Gerencsér Kinga

